

© Sílvia Poch

Thauma

(un poema escènic)

dossier de pensament crític

lliure

Temporada 23/24

Introducció als Dossiers de pensament crític → 3

Lèxic relacionat amb l'espectacle → 5

Parlant amb Magda Puig → 9

Propostes de treball → 11

Introducció als Dossiers de pensament crític

Els **Dossiers de pensament crític** són un material d'acompanyament que vol apropar la noció de la crítica teatral als joves, no per formar crítics teatrals sinó perquè les eines que fa servir la crítica fomenten una actitud activa de l'espectador que ens sembla imprescindible d'incentivar. Despertar el sentit crític permet mirar el món d'una altra manera, més enllà del teatre. Ajuda a qüestionar-lo, a entendre'n la complexitat i la confrontació d'idees. També és un exercici per (re)pensar l'obra, tornar a l'experiència des de l'anàlisi fent l'acció de rememorar allò viscut. Per aconseguir-ho, els **Dossiers de pensament crític** relacionen els espectacles programats amb determinats aspectes del llenguatge escènic.

© Sílvia Poch

THAUMA
Resum de l'argument

Vivim en un món ple de respostes, però cada cop amb menys preguntes. Sorprendre's és precisament això, fer-se preguntes. De fet, Aristòtil considerava el *thauma* (la meravella) l'origen del coneixement. La sorpresa és aquell estat radical d'estranyesa i d'incredulitat davant d'allò que ens envolta que ens fa indagar un món que creiem conèixer a la perfecció.
Thauma és un viatge per un cap en estat d'*asombro*.
Funciona com un joc poètic en el qual es confonen el dalt i el baix, el fons i la figura, allò gran i allò petit, creant diferents maneres de veure el mateix.
Segueix els codis de la novel·la gràfica i el teatre d'objectes proposant un paisatge que va obrint-se, revelant el seu interior.
Thauma és un poema escènic centrat en la capacitat de meravellar-nos i quedar-nos suspesos en un terreny poètic que no té ni finalitat, ni conclusió, ni tancament.

CREACIÓ I DIRECCIÓ
Andreu Martínez
i Magda Puig Torres
INTÈRPRETS
Erol Ileri Llordella,
Juan Carlos Panduro,
Marina Rodríguez
DRAMATURGISTA
Jorge Gallardo
ESCENOGRAFIA
Víctor Peralta
VESTUARI
Nídia Tusal
IL·LUMINACIÓ
Toni Ubach
SO
Marc Naya
COPRODUCCIÓ
Nilak i Teatre Lliure
AMB EL SUPORT DE
Figurteatret Nordland,
Ivam Cada Alcoi
i Museu de la Música

IDIOMA
En català (espectacle pràcticament sense text)
EDAT RECOMANADA
A partir de 14 anys
SALA
Montjuïc, Espai Lliure
DURADA
1 h

Treball amb l'espectacle

Amb aquest espectacle volem aprofitar per treballar el teatre visual, la sorpresa i la il·lusió en relació amb l'art escènic i amb el món. Per això trobareu aquí un recull de lèxic i de material relacionat específicament amb aquests i altres aspectes de l'espectacle, i un seguit de preguntes i propostes de treball perquè pugueu fer-ne reflexió i valoració amb l'alumnat, més enllà de la primera impressió *–el m'agrada/no m'agrada.*

Lèxic relacionat amb l'espectacle

Thauma

Thauma és un concepte grec que significa *meravella*, *causa d'admiració*, i quan admirem alguna cosa això ens produeix el sentiment de sorpresa o estupefacció. Segons Plató i Aristòtil el *thauma* és la mare de la saviesa, l'origen de la filosofia, perquè segons ells el filòsof alimenta el seu intel·lecte de les sorpreses que troba i que descobreix. Davant de l'esdeveniment meravellós, la persona amant de la veritat emmudeix, queda perplexa i es lliura a la reflexió. Les coses parlen quan nosaltres decidim callar. Aquest estat fa que t'oblidis de tot, que et fixis només en allò, i que el temps es dilati. Mantenir una ment oberta a la sorpresa i al repte constant dels nostres prejudicis i clixés permet que siguem capaços de distingir, d'adquirir coneixement en definitiva, per això hem d'acceptar-nos com a ignorants. Els humans van començar a filosofar moguts per l'admiració; al principi, per fenòmens comuns; després, avançant a poc a poc i plantejant-se problemes més complexos.

Poden generar aquest sentiment de sorpresa les experiències de gran bellesa, de misteri, els moments d'humor i tot allò que sigui inesperat.

Teatre visual

El teatre visual és un tipus d'escenificació que se centra en la producció d'imatges escèniques. No s'hi fa servir el llenguatge textual, o bé queda en segon pla, mentre que les accions físiques, els objectes i el moviment passen a ser els elements principals de la comunicació.

Al teatre visual no hi ha una jerarquització dels elements expressius. És a dir, la llum, el so, els objectes, els cossos... tenen tots un mateix pes i col·laboren en la construcció del discurs i de l'acció de la peça a parts iguals.

Sovint és un gran recurs a l'hora d'explorar conceptes abstractes o filosòfics. Tal com afirmava Sigmund Freud (metge i neuròleg del segle xx) el pensament visual s'apropa més als processos inconscients que el pensament verbal. El teatre visual utilitza més metàfores i símbols: de vegades hem de pensar i entendre què estem veient, i normalment hem de fer servir més la imaginació perquè el teatre visual pot expressar allò que no podem descriure en paraules!

Percepció

La *percepció*, dins del sistema general de processament de la informació o sistema cognitiu, ha estat definida com el procés d'extracció activa d'informació i d'elaboració de representacions. És un suport bàsic de tots els processos cognitius superiors com ara la memòria, l'aprenentatge, el raonament i el pensament. D'aquesta manera, la percepció permet rebre un estímul que és processat per la memòria sensorial, enviat a la memòria a curt termini, i pot ser enviat o retornat a la memòria a llarg termini. Sigui com sigui, produeix una resposta a l'estímul original.

Tornar a l'índex

La qüestió clau és: fins a quin punt és cert o no el nostre coneixement? La realitat es correspon amb la representació cognitiva que en tenim o el món cognitiu és només un producte inventat per la ment humana? Són fiables les dades que els òrgans sensorials capten de l'exterior? Com que les dades extretes de l'estímul són interpretades, de vegades cometem errors d'interpretació perquè ens basem en pistes inadequades.

La psicologia de la percepció s'ocupa precisament de l'estudi de la interacció entre les dades sensorials (la informació extreta pels sentits) i el processament cognitiu, estudiant-ne les il·lusions perceptives i certs efectes particulars que es posen de manifest en determinades condicions d'estimulació. La psicologia de la Gestalt (*forma* en alemany), un corrent de la psicologia moderna, conté precisament algunes lleis i normes que poden resultar útils a l'hora d'entendre la percepció. Una d'elles és Llei de semblança: l'ull humà sol percebre com una imatge completa, una forma o un grup, els elements similars encara que estiguin separats. El cervell sembla crear un vincle entre elements de naturalesa similar, i després els percebrem relacionats. Els ulls humans són bons per omplir "buits" o connectar "punts".

Il·lusió

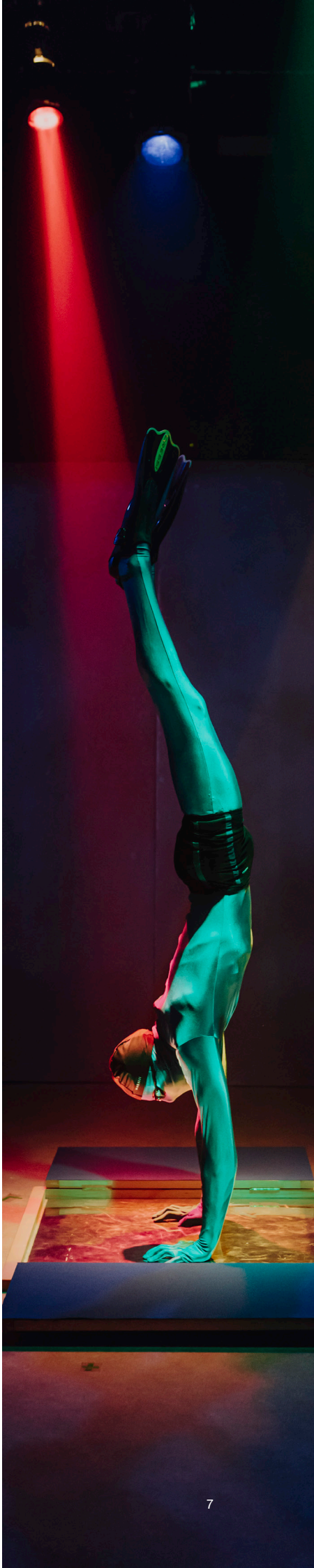
La *il·lusió* és la principal convenció que fa que es produeixi el fet teatral. Diem que hi ha *il·lusió teatral* quan prenem per a real i veritable allò que passa en escena i que sabem positivament que és una ficció. D'aquesta manera, en teatre es poden crear tots els món imaginaris que vulguem i fer tot allò que no és possible de fer a la vida real.

Dins de la caixa negra, algunes escenografies són més adequades que d'altres per aconseguir la il·lusió. L'escenari frontal, a la italiana, que emmarca i situa en perspectiva l'acció, serà més apropiat per crear efectes il·lusionistes.

Il·lusió òptica

Una *il·lusió òptica* és qualsevol il·lusió del sentit de la vista que faci percebre la realitat erròniament. Les il·lusions òptiques poden ser de caràcter fisiològic o cognitiu, associades als efectes d'una estimulació excessiva de la vista o del cervell (brillantor, color, moviment, etc., com la imatge que continues veient després d'enlluernar-te), o cognitiu, en què intervé el nostre coneixement del món. Les il·lusions cognitives es divideixen habitualment en quatre tipus: d'ambigüitat, de distorsió, paradoxals i fictícies (o al·lucinacions). Entendre aquests fenòmens és útil per comprendre les limitacions del sentit visual humà i la possibilitat de distorsió, ja sigui pel que fa a la forma, el color, la dimensió o la perspectiva de qui observa.

En l'art, al llarg de la història s'han aprofitat tots aquests factors per enganyar la nostra percepció i generar una il·lusió òptica. Així, els artistes aconsegueixen dotar les seves obres de màgia jugant amb la profunditat, l'ambigüitat i el contrast.

Il·lusionisme

L'*il·lusionisme*, també anomenat *màgia* o *prestidigitació*, és l'art d'entretenir el públic mitjançant il·lusions misterioses i sorprenents (els trucs), que creen en el públic la percepció que s'ha produït una cosa impossible, com si l'artista tingués poders màgics o sobrenaturals. Artistes d'altres branques de l'espectacle, com ara el teatre, el cinema, la dansa i les arts visuals, també inclouen cada cop més mètodes similars en el seu treball.

Artefacte

La Magda Puig, a la seva entrevista, diu que a *Thauma* "*hi ha molts artefactes escenogràfics que ens han ajudat a construir aquest espai de sorpresa continuada*". Un *artefacte* és una màquina o aparell fet per l'ésser humà amb l'objectiu que després tingui un ús determinat. La paraula prové del llatí *arte factus*, que vol dir *fet amb art*. Tots els aparells que pertanyen a la tècnica teatral són artefactes. Els focus, les màquines de llums, els aparells teledirigits, els elements escenogràfics que es mouen, etc. són alguns dels artefactes de *Thauma*.

Performer

Els intèrprets de *Thauma* no són actors o actrius en la seva definició tradicional. Són persones amb formació de ballarins o acròbates, però volen generar imatges visuals que no semblin tampoc circ o dansa tradicional. En aquest cas, podem parlar de *performers*, un terme anglès utilitzat per diferenciar-se de la paraula actor, considerada massa exclusiva del teatre parlat. El *performer* també és el cantant, el ballarí, el mim o qualsevol artista capaç de fer alguna acció en un escenari destinat a l'espectacle. El *performer* realitza alguna proesa vocal, gestual o instrumental per oposició a la interpretació i a la representació mimètica d'un personatge per part de l'actor. A *Thauma*, els intèrprets *performers* van vestit amb monos blaus perquè posem el focus en el cos i no en la seva persona.

Tornar a l'índex

ENTREVISTA
Parlant amb Magda Puig

Des d'on hem treballat per indagar en aquest concepte?

Hem treballat el concepte des de disciplines com la filosofia, la neurociència i l'art, però no des d'un punt racional i teòric, sinó com a estratègia per generar un camp on l'*asombro* pogués tenir lloc. Ha estat un procés lúdic en el qual l'espontaneïtat, la bellesa, el misteri, l'inesperat i l'humor han estat les nostres eines de treball.

En aquest sentit, ens han servit les converses amb Santiago Alba Rico i la seva descripció de la paraula *Thauma* com un terme que fa referència a l'ensurt que té un cavall en veure la seva pròpia ombra. Aquest procés màgic i aliè a nosaltres, en què un cervell animal té una reacció com aquesta, ens va fer entendre la sorpresa com un mecanisme misteriós, que no dominem i que som incapaços de descriure amb exactitud.

Primer van aparèixer les idees, després el joc amb els objectes amb control remot i hem acabat afegint-hi els intèrprets. Hem jugat amb la percepció i amb com alterar-la, com dislocar les coses quotidianes que tenim assumides i que ja no mirem, sinó que simplement reconeixem.

Com és la posada en escena?

Entenem l'escena com un espai creatiu que barreja diferents disciplines. Això ens ha portat a crear una obra que barreja les arts visuals, el circ, la dansa, la màgia i el teatre d'objectes. És una peça que té per pilars fonamentals el color, la forma, la perspectiva, la proporció, allò inexplicable. I també hi ha molt de joc.

Hi ha poca paraula, està feta servir molt puntualment, però això no vol dir que no hi passin coses. En un moment del procés vam parlar molt de la novel·la gràfica com a referència de creació de les imatges, de com es fan servir codis i es barregen estils per generar alguna cosa nova i concreta, que et convidi a entrar en un univers propi.

Aquest referent segueix present a l'obra, però indubtablement ha de parlar per ella mateixa i hi ha molts artefactes escenogràfics que ens han ajudat a construir aquest espai de sorpresa continuada.

Quin perfil tenen els tres intèrprets que hi intervenen?

Hi ha una ballarina, un verticalista i un pilot de controls remots.

Hem volgut treballar amb gent excepcional en les seves àrees per posar el seu virtuosisme al servei de la plasticitat de la peça. Per oferir la possibilitat que succeeixin petits moments de meravella o *asombro*.

Tot i que cadascú sigui virtuós del seu propi treball, és cert que els hem posat tots tres molt al servei de la maquinària mateixa de la peça.

Això fa qüestionar-nos sobre allò assumit i ens ensenya a no donar res per fet.

És un antídot per a les mirades avorrides.

L'*asombro* implica notar la magnitud insondable d'allò que encara ens falta explorar.

Tot allò que et fa dir *wow*! o *hala*!, quina passada!, com quan ets petita i veus la neu per primera vegada a la vida. Com tornem a donar peu a aquestes sensacions? Què li falta, a la neu, perquè torni a ser sorprenent? Això ens posa en un clima de recerca que ens estimula moltíssim com a creadores i com a persones.

lliure

Temporada 23/24

Propostes de treball

Ens fem preguntes

A continuació, us proposem algunes preguntes que us poden anar bé per reflexionar sobre l'espectacle. Teniu informació al glossari i a l'entrevista que us pot ajudar a raonar les respostes. Us proposem alguna reflexió individual i/o alguna col·lectiva a l'entorn de l'obra i dels temes que tracta.

→ A la presentació de l'obra, *Thauma* es defineix com "*un poema escènic centrat en la capacitat de meravellar-nos i quedar-nos suspesos en un terreny poètic que no té ni finalitat, ni conclusió, ni tancament*".
Com definiries tu l'obra si l'haguessis d'explicar a algú?

→ El títol complet de l'espectacle és *Thauma (un poema escènic)*.
Per què creus que li han posat aquest subtítol?
Què diries que és un *poema escènic*? T'ha semblat que l'obra ho era?

→ Havies vist alguna altre espectacle similar? T'ha sorprès, en conjunt?
Quina imatge o escena t'ha sorprès més?

→ Pots recordar alguna sensació o sentiment que t'hagi generat l'espectacle? En quins altres contextos de la teva vida has tingut aquesta mateixa sensació o sentiment?

→ Els creadors defineixen l'escenografia de *Thauma* com un espai on capbussar-se en l'astorament, en l'*asombro*. T'ha generat aquesta sensació? Com descriuries l'escenografia?

→ Quins artefactes has vist que apareguin al llarg de l'obra?

→ Com definiries la feina dels intèrprets de *Thauma*?
Per què creus que van vestits així?

→ Com definiries el temps de l'obra? Ràpid, lent, dilatat...?
Té sentit que sigui així pel tema que vol tractar?

→ Saps què és una il·lusió òptica? Quines il·lusions òptiques has vist o recordes de la funció? Has tingut ganes de saber exactament com les han produïdes?

→ Segons la definició de la paraula *thauma*, allò que pot generar aquest sentiment de sorpresa són: experiències de gran bellesa, experiències de misteri, moments d'humor i tot allò que és inesperat. Podries localitzar en l'espectacle un exemple de cadascuna d'elles?

→ Quan va ser la darrera vegada que et vas quedar astorat, a la vida?
Què et genera el sentiment de *meravella*? Et deixaràs sorprendre més, a partir d'ara? Què creus que pots aportar tu per fer-ho possible?

→ Ara et proposem una reflexió més personal. Es diu que el més important d'una obra de teatre és que el públic en surti una mica diferent de com hi ha entrat. Com t'ha afectat aquest espectacle? N'has sortit diferent?
Creus que l'obra aconsegueix el seu objectiu?

Recordem l'espectacle

A continuació, us proposem un seguit d'exercicis a partir del record que ens queda de l'espectacle:

→ Penseu si hi ha alguna imatge, acció, sensació o moment concret de l'espectacle que recordeu de manera especial, que us hagi quedat gravat. Feu una reflexió sobre allò que us hagi impactat més. Per què creieu que ha estat tan significatiu per a vosaltres?

→ Quin d'aquests adjectius penseu que defineix millor *Thauma*? Sorprenent, emocionant, intens, fosc. Busqueu deu adjectius que segons vosaltres defineixin l'espectacle.

→ Què diríeu que vol explicar o provocar *Thauma*? Poseu-ho en comú i, després, discutiu si creieu que ha assolit el seu objectiu. Feu una relació dels elements que han facilitat o dificultat entendre el sentit de l'espectacle.

Fem-ne la crítica

A partir de tota la reflexió que has fet sobre l'obra, et proposem que ara et posis en el paper del crític teatral i facis la teva pròpia crítica escrita de l'espectacle *Thauma*. Et deixem una reflexió sobre què és i com es fa una crítica teatral, que et pot ajudar:

→ Una crítica de teatre és opinió argumentada i documentada.

→ Fer la crítica és explicar per què t'ha agradat o no l'obra de teatre que has vist i fer-ho amb:

- els elements escènics que conflueixen en una producció
- l'experiència que tens com a espectador/a de teatre
- el coneixement que tinguis dels artistes que han fet l'obra i la seva trajectòria
- el coneixement que tinguis de l'autor/a que l'ha escrita
- la valoració que fas de l'objectiu que hi ha darrera la proposta de direcció del muntatge
- el tema que tracta i la seva relació amb el nostre món (per què ens pot interessar *Hamlet*, escrit fa 400 anys?)
- el gènere teatral (comèdia, tragèdia, drama, documental, etc.) i si acompleix els seus objectius (fa riure si és una comèdia?)
- valorar-lo en el seu context. No és el mateix criticar un espectacle de grans dimensions, amb molt de pressupost i un equip artístic reconegut, que un muntatge fet en una sala petita, amb pocs diners i artistes que comencen.

→ Un muntatge teatral –com qualsevol altra manifestació artística– és un acte de llibertat. Una llibertat practicada per compartir amb tu una idea, una emoció, una denúncia, una creença. En una crítica has de valorar si allò que volia comunicar l'obra t'ha arribat o no, si per a tu ho ha aconseguit o no.

→ Ho has d'explicar valorant tot allò que has vist a l'escenari: el text, l'actuació dels intèrprets, l'escenografia, la il·luminació, el so o la música, el vestuari, els objectes... Tot contribueix a entendre allò que l'espectacle ha volgut compartir amb el públic. Sempre hi ha un per què, en un espectacle, i s'ha de tenir en compte a l'hora de fer-ne la crítica.

→ Una crítica és molt millor si es fa amb les pròpies paraules, amb el món, les aficions i els gustos que té qui l'escriu. Cal que se la faci seva i la defensi amb bons arguments, tant si és a favor com en contra de l'espectacle. De fet, quan no t'agrada gens, s'ha d'explicar encara millor.